

MET **COPY-PASTE** GERAAK JE NERGENS

DE GESPREKSPARTNERS

/ ELISABETH MEULEMAN

Vlaams parlementslid
voor Groen, voorzitter
commissie Cultuur

/ KOEN WYNANTS

oprichter van
burgerinitiatief
Commons Lab

/ BART HOMBROUCKX

manager lokale
werking van Ferm

Sociaal-cultureel werk is zowel kleinschalig werken als sleutelen aan maatschappelijke systemen. Al wordt dat kleinschalige niet naar waarde geschat en wordt dat streven naar grote veranderingen ons soms kwalijk genomen. Hoe verzoen je die twee? Hoe verhoudt de top zich tot de bottom? En hoe versterken of dwarsbomen lokaal en nationaal elkaar, bij verenigingen en in het beleid?

Sociaal-cultureel werk is op zijn sterkst als het kleinschalig met mensen werkt aan systemische maatschappelijke verandering. Hoe uit dat zich in jullie werk?

WYNANTS: "Commons Lab is toevallig ontstaan, toen we met een lokale bewonersgroep en de stad Antwerpen op een plein een *do it yourself* regenton installeerden voor een project over klimaatadaptatie in de stad. Onbewust hadden we gemeengoed gecreëerd. Dan zie je ineens veel mogelijkheden om zaken vanuit de gemeenschap te organiseren en te beheren. We mikten tegelijkertijd op het lokale stedelijke niveau, in Antwerpen, en het globale niveau. Met de Vlaamse erkenning sinds januari 2021 kunnen we ook op het Vlaamse niveau werken."

HOMBROUCKX: "Ferm heeft gemiddeld 50.000 activiteiten per jaar. Dat kleine, warme ontmoeten is een stuk van ons DNA. Meer systemisch zijn we tijdens de coronacrisis, op basis van de ervaringen in onze lokale groepen, begonnen met een actieplan over troost – handvaten voor rouwen en afscheid nemen. Naast een website hebben we ook fysieke troostplekken gecreëerd, nu al 300. Die maatschappelijke nood was er, daar zijn groepen van Ferm op gesprongen, maar ook andere organisaties of woonzorgcentra."

MEULEMAN: "Tijdens de coronacrisis voelde je zeker de nood om toch iets proberen te doen als lokale vereniging. Wij hebben toen met Groen Oudenaarde actiegevoerd rond meer zitbanken in de stad en buurtcomposter, twee

initiatieven die ook de sociale cohesie versterken en het sociale en het ecologische combineren. Dat hebben we binnen de partij tot een groter thema helpen te maken.”

“Het mocht niet van de stad, maar uiteindelijk is het politiegereguleert aangepast om regentonnen toe te laten in de publieke ruimte.”

- KOEN WYNANTS

Hoe verbind je lokale acties als zitbanken en composteren met het niveau van het Vlaams Parlement?

MEULEMAN: “Je kan lokale signalen vertalen naar een groter politiek verhaal. In de vorige legislatuur heb ik nog gewerkt rond statiegeld, nadat ik was aangesproken door een boer uit Oudenaarde wiens koeien gestorven waren omdat ze stukjes blik in de weide hadden ingeslikt. Samen met de landbouwers hebben we dat thema tot in het parlement gebracht.”

WYNANTS: “De commons-beweging in Vlaanderen is nog niet gestructureerd. Politici weten ook niet goed in welk vakje ze ons en de nieuwe burgercollectieven moeten duwen. Doorgaans worden burgercollectieven niet graag in hokjes opgesloten. Het commons-

gedachtegoed kan je inpassen in verschillende ideologische kaders. Wij onderzoeken hoe we van al die losse, lokale commons-initiatieven, zoals het installeren van buurttuinen, zitbanken, fietsstallingen in publieke en private ruimtes, een nieuwe Vlaamse gemeenschap of beweging kunnen maken. We zijn hiervoor afhankelijk van politici die de commons-beweging goed begrijpen en willen versterken.”

MEULEMAN: “Voor een partij als de mijne is dat wel een moeilijk evenwicht. Wij zijn over veel burgerinitiatieven enthousiast omdat ze aansluiten bij waar wij voor staan. Maar je wil ze niet politiek recupereren omdat ze dan een stempel krijgen die ook deuren sluit. We proberen met Groen dergelijke initiatieven een stem te geven in de parlementen maar we vinden het belangrijk dat ieder zijn rol speelt. Politieke partijen hebben een andere rol dan middenveldorganisaties. Door de rollen helder te houden kan je elkaar in wederzijds respect versterken in een gelijklopende progressieve agenda. En dat is hoog nodig.”

Heeft Ferm op dat vlak na al die jaren een evenwicht in gevonden?

HOMBROUCKX: “Wij proberen zoveel mogelijk dingen van onderuit naar boven te laten komen. Inhoud en boodschap primen en we kijken op die manier

waar we met ons verhaal het beste terecht kunnen. Er kleeft helaas nog altijd de perceptie aan onze organisatie dat we slechts met één partij in dialoog gaan of samenwerken. Dat is al lang niet meer zo. Alleen houdt dat sommigen tegen om met ons in zee te gaan of oort te hebben naar onze ideeën of signalen.”

Hoe ondersteunen jullie bij Commons Lab die lokale dynamieken elders in Vlaanderen?

WYNANTS: “Dat is voorlopig heel organisch. We zijn wel overal in Vlaanderen netwerken aan het uitbouwen. Wij krijgen heel wat vragen van burgers uit heel Vlaanderen en we proberen die allemaal te beantwoorden. Als er gelijkaardige vragen binnenkomen, zetten we die mensen samen, zodat ze kunnen uitwisselen. Of we starten een gemeenschappelijk experiment. We werken heel vraaggestuurd.”

Hebben lokale afdelingen andere bezorgdheden dan het nationaal secretariaat? Hoe ga je om met spanning tussen top en bottom?

WYNANTS: “Commons zijn heel horizontaal. Iedereen is gelijkwaardig en medeverantwoordelijk. In een structuur als de onze moet je veel tijd en energie steken in het beheren van de groepsdynamiek. In Vlaanderen hebben we geen echt gestructureerd ecosysteem uitgebouwd met een ‘top’ en een ‘bottom’.

Een commons-gericht ecosysteem zal eerder 'rond' moeten worden."

HOMBROUCKX: "We kijken nu steeds meer lokaal: wat heeft deze buurt nodig? En welke partners zijn er daarvoor, naast Ferm? We experimenteren met die nieuwe *bottom-up*-manier van werken omdat je zo nieuwe mensen kan bereiken, engagement stimuleren, kleine ontmoetingen hebben, maar misschien ook nog iets extra's betekenen voor de buurt."

Wat lokaal in de ene gemeente werkt, werkt daarom niet in de andere. Wanneer is het relevant om op te schalen?

Welke kansen en valkuilen zien jullie?

WYNANTS: "We hebben die regenton op een plein in de Antwerpse binnenstad geïnstalleerd en twee jaar later wilde iedereen een regenton aan de voorgevel. We hebben dan een groepsaankoop georganiseerd en in de Antwerpse straten werden 200 regentonnen 'illegaal' geïnstalleerd. We kregen namelijk geen toestemming van de stad om een groepsaankoop te organiseren (*monkelt*), maar we hebben toch doorgezet. Daarna is het politiereglement aangepast om regentonnen toe te laten in de publieke ruimte. Nu zijn er verschillende Antwerpse districten

"We moeten met zijn allen veel meer met elkaar praten."

- ELISABETH MEULEMAN

die subsidies geven voor de aanschaf van regentonnen en is het opgepikt door verschillende intercommunales."

HOMBROUCKX: "Als je een nieuw model wil verspreiden op een grotere schaal moet je vrijwilligers vooral de tools en de ondersteuning geven om daar zelf mee aan de slag te gaan, en dat niet te rigide opdringen. Ferm Mamadepot (een buurtpunt waar materiaal

“We hoeven lokale initiatieven niet tot in den treure te ondersteunen. Je gaat dan beter op zoek naar nieuwe kansen.”

- BART HOMBROUCKX

voor gezinnen wordt ingezameld en te koop aangeboden, red.) is daar een voorbeeld van. Dat is lokaal gestart, en we zitten nu aan ons tiende mamadepot, met telkens lokale vrijwilligers die goesting hebben om dat op te starten. Wij faciliteren voor de locatie, basiswerking en de communicatie en verder doen de vrijwilligers hun ding.”

MEULEMAN: “De angst bij een lokaal bestuur is wel dat ze door burgerinitiatieven toe te laten of te ondersteunen ook een verwachtingspatroon creëren. Als vrijwilligers er dan mee ophouden, kijken burgers naar de gemeente. Misschien moeten we aanvaarden dat dingen komen en gaan.”

WYNANTS: “We kunnen die burgercollectieven ook versterken, bijvoorbeeld in hoe je omgaat met de groepsdynamiek, om ze een langer leven te geven.”

HOMBROUCKX: “Als je de vrijwilligers niet meer vindt, of als de nood is ingevuld, kan het ook stoppen. We hoeven lokale initiatieven niet tot in den treure te ondersteunen. Je gaat dan

beter op zoek naar nieuwe kansen.”

WYNANTS: “Ik ken in Antwerpen verschillende raadsleden al jaren, maar toch heb ik het gevoel dat veel cruciale informatie vanuit de gemeenschap niet optimaal doorstroomt naar de politiek. Dan komen er punten op de agenda waarvan ik weet dat we het samen beter hadden kunnen doen. Zoveel gemiste kansen om de stad meer samen te besturen.”

MEULEMAN: “Ook daar speelt die terughoudendheid. We moeten met zijn allen veel meer met elkaar praten.”

WYNANTS: “Wat bij mij ook speelt, is de huidige politieke cultuur, de manier waarop partijen met elkaar omgaan. Als burgercollectief ben je bang dat je door één partij gerecupeerd wordt en in een politieke storm terechtkomt. Waarbij niet het gemeenschappelijk belang vooropstaat, maar louter een politiek belang.”

HOMBROUCKX: “Wat lokaal de dynamiek ook ondermijnt is het

subsidiebeleid. Je moet nu voorstellen wat je over drie jaar gaat doen, terwijl groepsdynamieken en noden zo snel kunnen veranderen. Ja, de politiek wil verantwoorden wat er met dat geld gebeurt, maar het zou voor lokale buurten en groepen beter zijn om dat meer fluïde te organiseren.”

MEULEMAN: “Het is voor overheden soms ook makkelijker om in burgerinitiatieven te investeren, net omdat ze tijdelijk zijn. Want als een gevestigde afdeling met iets begint dat nadien ophoudt te bestaan, straalt dat negatief af op de overheid.”

Het belang van dat lokale niveau groeit. Lokale besturen krijgen meer autonomie en de Vlaamse overheid stelt zich terughoudender op.

WYNANTS: “Is dat altijd een goede evolutie? Op het vlak van ruimtelijke ordening is er heel veel lokale autonomie. Projectontwikkelaars boeren goed in Vlaanderen.”

MEULEMAN: “En ook bij cultuur zie je dat het ontkleuren van de

middelen voor Cultuur gevolgen krijgt. In Antwerpen besliste het bestuur om de project-subsidies af te schaffen. Dat kan een gevaarlijk precedent zijn, zeker nu er moet bespaard worden. We moeten de effecten van die lokale autonomie goed monitoren.”

WYNANTS: “Dat een regering subsidies goedkeurt voor een collectief als Commons Lab onder het decreet Sociaal-cultureel Werk vinden wij interessant. Op lokaal niveau is dat steeds minder mogelijk. De kloof met de burger wordt niet kleiner door lokale besturen meer bevoegd-

heden te geven, je moet op een andere manier besturen.”

MEULEMAN: “Besturen krijgen inderdaad veel verantwoordelijkheden doorgeschoven maar de middelen volgen niet altijd. In gemeenten, waar het bestuur toch dichterbij burgers staat, worden schepenen wel sneller op het matje geroepen. Ze moeten meer verantwoording afleggen als ze dingen wegsnijden.”

HOMBRUUCKX: “Meer middelen voor lokale besturen kan er wel toe leiden dat je de lokale dynamiek versterkt. Helaas volgen de capaciteiten van de lokale

bestuurders niet altijd. Fusies kunnen op dat vlak een oplossing brengen.”

WYNANTS: “Ik ben niet voor of tegen een niveau. Ik geloof in alle beleidsniveaus. Je moet gewoon zoeken op welk niveau je iets het best organiseert.”

HOMBRUUCKX: “In elk geval: *one size fits all* werkt niet. Vooral dat moeten sommige lokale besturen nog leren. Je kan het idee achter een project wel overnemen. Maar met *copy-paste* geraak je nergens.” ■

REFLECTIE

WIM DRIES / voorzitter VVSG
burgemeester stad Genk

LOKAAL WERKEN ÉN MAATSCHAPPELIJKE IMPACT HEBBEN

Kleinschalig werken en sleutelen aan maatschappelijke systemen staan niet tegenover elkaar. Dat is de impact van lokaal werken missen. De maatschappij wordt ook lokaal beleefd, lokaal geleefd. Je kan lokale praktijken en hun waarde niet enkel beoordelen op hun opschaalbaarheid. Meer zelfs: als je te vroeg opschaaft, kan je ook de kinderziektes mee opschalen.

Lokale besturen hebben soms koudwatervrees tegenover burgerinitiatieven. Ze voelen zich immers ook verantwoordelijk als ze opnieuw dreigen te verdwij-

nen. Maar een korte levensduur is eigen aan dat soort initiatieven. Ze verdwijnen omdat de nood kleiner is geworden of omdat ze groeien naar een andere vorm. Lokale besturen zijn, net als de centrale overheid, zoekende in de manier waarop ze met deze andere verhoudingen aan de slag gaan. De komende jaren zullen we op dat vlak met de lokale besturen fors vooruitgaan.

Als een idee de juiste elementen in zich draagt om wel opgeschaald te worden, kan je daar als centrale overheid of koepel

op inspelen door de praktijk een megafoon te bieden. Vanuit de helikopter zie je beter welk waardevol mechanisme je uit een praktijk kan halen en dat dan verspreiden. Kopiëren werkt vaak niet. Als centrale overheid ben je best een facilitator. Je ondersteunt het weefsel en de groepsdynamiek. Je bouwt netwerken. Je stelt je meer fluïde op zodat je kan inspelen op kansen, ook met regelgeving of subsidies. Zo'n rol vraagt de juiste talenten: een scherpe blik die overdraagbaarheid ziet, ruime netwerken die je kan inzetten en de kracht om impulsen te geven. ■